

Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Stockholm, arresten Västberga den 15–17 september 2021

Inspektionen i korthet: Arresten i Västberga bemannas av ett bevakningsföretag som Polismyndigheten har ett avtal med. Arrestpersonalen får sin arbetsledning av ett polisbefäl med särskilt ansvar för arrestverksamheten. Vid inspektionen var det tydligt att det hos dessa polisbefäl fanns en osäkerhet om innehållet i deras arbetsledande roll och var ansvaret för olika delar av arrestverksamheten ligger.

Det som kom fram vid inspektionen förmedlar enligt JO en bild av att de ansvariga polisbefälen i alltför stor utsträckning lämnar över ansvaret för den dagliga verksamheten i arresten till de anställda i bevakningsföretaget. Vidare fanns det en osäkerhet om vad som ligger i rollen som ansvarigt befäl för arresten och en varierande grad av kunskap i viktiga rutinfrågor. JO kan inte dra någon annan slutsats än att polisbefälen med arrestansvar i Västberga generellt sett inte har den kontroll över arrestverksamheten som ett ansvarigt befäl ska ha. Detta kan få en negativ inverkan på de intagnas säkerhet och trygghet.

JO betonar att Polismyndigheten även vid en avtalslösning med ett bevakningsföretag ansvarar för arrestverksamheten sköts enligt gällande regelverk. Polismyndigheten behöver följa upp hur arbetsledningen utövas i arresten och säkerställa att ansvarigt befäl vid varje given tidpunkt har de förutsättningar och den kunskap som krävs för uppgiften.

Vid inspektionen observerades två s.k. väntarresten på ca en kvadratmeter vardera. JO uttalar en förståelse för att det i vissa situationer kan finnas behov att placera en frihetsberövad person i en väntarrest en kortare stund. JO anser att en placering i en väntarrest bör ha stöd i författning men konstaterar att en sådan reglering saknas. En kopia av protokollet överlämnas därför till Regeringskansliet för kännedom.

Inspektionens genomförande

JO Per Lennerbrant genomförde den 15–17 september 2021 en oanmäld inspektion av Polismyndigheten, polisregion Stockholm, arresten Västberga. Vid inspektionen deltog även enhetschefen Gunilla Bergerén, föredragandena Mattias Karlsson och Lars Olsson (protokollförare) samt den medicinske experten Ingemar Engström.

Inspektionen inleddes med att jourförundersökningsledarna AA och BB kortfattat presenterade verksamheten. Därefter förevisades arrestens lokaler. Delar av lokalerna fotograferades. JO:s medarbetare gjorde en översiktlig

granskning av rutiner och av utskrifter ur Polismyndighetens digitala arrestförteckning, DAF, av frihetsberövanden som gjorts under september 2021. Vidare samtalade JO:s medarbetare med två intagna och sju medlemmar ur personalen. Inspektionen avslutades med en genomgång där företrädare för Polismyndigheten gavs möjlighet att kommentera de iakttagelser som JO:s medarbetare hade gjort vid inspektionen. Vid den avslutande genomgången deltog biträdande sektionschefen CC, gruppchefen DD samt jourförundersökningsledaren EE.

Inspektionens syfte

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. En frågeställning som följdes upp vid inspektionen var om och hur coronapandemin påverkat arrestverksamheten.

Opcat är den engelska förkortningen av det fakultativa protokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Arresten Västberga inspekterades av JO:s Opcat-enhet den 6 och 7 februari 2012 (dnr 748-2012).

Uttalanden av JO Per Lennerbrant med anledning av inspektionen

I anslutning till protokollet finns uttalanden av JO Per Lennerbrant.

Iakttagelser vid inspektionen

Vid inspektionen gjorde JO:s medarbetare i huvudsak följande iakttagelser.

Organisation och uppdrag

Arresten ligger i polishuset i Västberga i södra Stockholm och har 15 celler för gripna och anhållna (anhållningsceller) samt 5 tillnyktringsceller. Arresten är öppen dygnet runt alla dagar i veckan.

Mellan den 1 januari 2021 och den 15 september 2021 hade vid arresten drygt 4 200 frihetsberövanden registrerats i Polismyndighetens digitala arrestförteckning, DAF. En del av dessa togs emellertid inte in i arresten. Exempelvis kunde personer som omhändertagits för berusning i många fall köras direkt till en sjukvårdsinrättning. När inspektionen påbörjades fanns det fyra intagna i arresten.

Sedan den 1 juli 2021 får den som är under 18 år och som är gripen eller anhållen inte förvaras i polisarrest om det inte är absolut nödvändigt

(6 a § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). Enligt polisanställda vid arresten ska alla barn som frihetsberövades som huvudregel föras till arresten Flemingsberg (Huddinge) i stället för arresten Västberga.

Arrestverksamheten i polisregion Stockholm bedrivs inom ramen för polisområdenas utredningsjourer. Arresten Västberga är organisatoriskt placerad under sektionen för utredningsjour i polisområde Stockholm syd tillsammans med arresterna Södertälje och Flemingsberg. Förutom Polismyndighetens handbok för arrestverksamhet, finns vägledning för arbetet i arresten i en särskild arrestinstruktion för polisområdet Stockholm syd (2021-03-01) samt en rutinbeskrivning för stationsbefäl och jourförundersökningsledare (Polisregion Stockholm 2018-01-23).

Bemanning och personalens kompetens

Vid polisstationen i Västberga är två jourförundersökningsledare, JFUL, i tjänst dygnet runt alla dagar i veckan. En av JFUL ("JFUL/Arrest") har ett huvudsakligt ansvar för arrestverksamheten. I detta ingår bl.a. förmansprövning av omhändertaganden enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m., LOB, och arbetsledning av arrestvakterna.

Vid de flesta av Polismyndighetens dygnetruntöppna arrester leder ett stationsbefäl verksamheten. Det finns ett stationsbefäl i polisområdet. Denne är baserad i Flemingsberg och har inget direkt ansvar för verksamheten eller frihetsberövade i arresten Västberga. De arbetsuppgifter som i vanliga fall åligger ett stationsbefäl ansvarar således JFUL/Arrest för.

Ett privat bevakningsföretag, Securus Säkerhet i Sverige AB (Securus), ansvarar för bemanningen i arresten. Enligt avtalet mellan Securus och Polismyndigheten ska företaget tillhandahålla två vakter dygnet runt alla årets dagar för arrestbevakning. Securus är vidare skyldigt att kunna tillhandahålla en till två ytterligare arrestvakter vid behov. Inställetiden är 60 minuter. Enligt JFUL finns en princip om att ta in en extra arrestvakt när det är 13 eller fler intagna i arresten.

Enligt avtalet mellan Polismyndigheten och Securus ska arrestvakterna vara svenska medborgare som genomgått väktargrundutbildning steg 1 och 2 samt ha minst ett års erfarenhet från uppdrag som väktare eller arrestvakt. Arrestvakterna ska genomgå en särskild grundutbildning som sedan en tid tillbaka organiseras av Polismyndigheten. Utbildningstiden är tio dagar, varav fem på arbetsplatsen. Vissa av de nyanställda arrestvakterna hade genomgått utbildningen. Det fanns planer på att även andra mer erfarna vakter skulle gå den. I samtal med personal i arresten kom det fram att schemalaggningsen görs så att en av de två arrestvakter som är i tjänst är mer erfaren.

Enligt polisanställda ställs krav på bevakningsföretaget att dess arrestvakter genomgått en säkerhetsprövning. Det kom fram uppgifter om att flera arrestvakter under senare tid tagits ur tjänst av säkerhetsskäl. Frågor om en

arrestvakts lämplighet hade i åtminstone ett fall väckts under ett pågående arbetspass.

Den fysiska miljön

Arresten har varit i drift sedan slutet på 1990-talet. Enligt uppgift från polisanställda ska en viss renovering av lokalerna skett under senare år.

I arrestlokalen finns två låsbara s.k. väntarresten i anslutning till arrestens utrymme för intagning och inskrivning. I samtal med polisanställda kom det fram att väntarresterna byggdes 2018. Väntarresterna har en golvyta på drygt en kvadratmeter. Hälften av golvytan tas upp av en väggfast bänk. Dörren till respektive cell består av gallerförstärkt plexiglas. Utanför dörrarna finns gardiner som kan dras för väntarresterna och därigenom dölja en intagen som är placerad där. Väntarresterna saknar dagsljusinsläpp och belysning, men gardinerna medger ett visst ljusinsläpp från taklamporna i inskrivningslokalen. I samtal med arrestpersonal kom det fram att det förekommer att intagna låses in i väntarresterna under kortare tid. En anställd berättade om inlåsnings på 15 till 30 minuter. Några polisanställda menade att dörren till en väntarrest inte låses, men att personer kunde vara placerade där upp till en timme.

De ordinarie cellerna i arresten har alla 7,5 kvadratmeters total golvyta och en takhöjd på 2,36 meter. Anhållningscellerna är utrustade med väggfast säng, skrivbord och pall, samt med toalettstol och handfat i plåt. Dörrarna till toalettutrymmena i cellerna är bortmonterade. Cellfönstren är frostade och medger ett visst ljusinsläpp. Det finns ingen anordning att reglera ljusinsläppet med. Det är dock inte möjligt att se ut. Tillnyktringscellerna är möblerade med en träbräda fastsatt i väggen. I övrigt är de endast utrustade med en plastmadrass. JO och hans medarbetare noterade att de celler som förevisades bär spår av klotter och åverkan på ytskikt. I samtalen med personal och intagna kom det fram att intagna inte tilldelas lakan.

I arresten finns två rastgårdar med en golvyta på 15 kvadratmeter vardera. De är omgärdade av höga väggar på samtliga sidor. Det är således inte möjligt att se ut eller få en överblick av omgivningarna. En intagen på rastgården kan få skydd mot nederbörd eftersom halva takytan är täckt av ett genomskinligt plasttak. JO och hans medarbetare konstaterade att rastgårdarna är välhållna och var välstädade.

Inskrivning och intagning i arresten

Vid ankomst till arresten genomförs dokumentation och avvisitering av den frihetsberövade av polispatrullen. Arrestvakter kan vara behjälpliga vid behov. En av poliserna avrapporterar till JFUL/Arrest i avrapporteringsrummet nära arresten. JFUL/Arrest går därefter ut för att själv se och samtala med personen. Frågor ställs om personen är påverkad och om han eller hon har sjukdomar eller skador och använder läkemedel, samt om historik eller tankar om självskada. Polisanställda uppgav att det ganska ofta förekommer att omhändertaganden för berusning hävs i samband med förmansprövning.

Polispatrullen ansvarar för att fylla i all dokumentation i samband med frihetsberövande i DAF, inklusive säkerhetsbedömningen. JFUL/Arrest ansvarar för att granska dessa uppgifter.

Avvisitering utförs vanligtvis i ett öppet utrymme där inskrivningen äger rum. Moment som innebär att en person anmodas att visa sig utan kläder utförs vanligen i cell. Likaså kan avvisiteringar av intagna som är våldsamma eller utagerande ske i cell. En polisanställd pekade på att sådana situationer kan innebära skaderisker både för intagna och personal pga. cellens inredning. JO:s medarbetare observerade en avvisitering av en intagen i en cell där han lades ned på en plastmadrass för att undvika att han skulle skadas.

I samtalen med polisanställda kom det fram att arrestvakterna bestämmer vilken cell en intagen placeras i.

På frågor om den löpande kontakten mellan JFUL/Arrest och arrestvakterna kom det fram att JFUL arbetar på olika sätt. Några JFUL har inte några särskilda överlämningar med arrestpersonalen när de går på och av sina pass. Förutom vid förmansprovning och säkerhetsbedömningar i samband med insättningen, går de heller inte regelmässigt ut i arresten. Flera JFUL och arrestvakter betonade dock att arrestvakterna är bra på att kontakta JFUL om det kommer upp några frågor.

I samtalen uppgav polisanställda att det finns en risk för att viktig information om den intagne inte alltid förmedlas till arrestvakterna, särskilt om arrestvakter inte kunnat lyssna på vad som sagts i samband med inskrivningen. Detta beror i huvudsak på att arrestvakterna inte har tillgång till DAF. I stället skrivs ett sammanfattande blad ut från DAF som innehåller korta uppgifter om de intagna. I samtalen med arrestvakterna kom det fram att de upprättar en parallell digital liggare över intagna i arresten i ett Excelblad. Där för vakterna noteringar om t.ex. intagnas läkemedel och kontaktdetaljer för advokater. Även uppgiften om när en intagen får byta cell noteras i detta blad. Dokumentationen sparas inte. En JFUL uppgav att han, när han tjänstgör som JFUL/Arrest, går in till arrestvakterna i början av varje pass för att försäkra sig om att informationen som arrestvakterna själva för i Excelbladet är korrekt. En annan JFUL uppgav att han inte kände till att arrestvakterna använde sig av ett eget system för att dokumentera information om de intagna, men att han antog att det var något som de behövde för att kunna utföra sina arbetsuppgifter.

Vid inspektionen kom det fram uppgifter om att det inträffat några incidenter under senare tid som enligt polisanställda handlade om att intagna fått någon annans medicin och att fel intagen frigetts.

Information om rättigheter

Enligt polisanställda informeras frihetsberövade personer misstänkta för brott om bl.a. grunden för frihetsberövandet av polispatrullen i samband med gripandet. Vid säkerhetsbedömningen inför insättning i cell går även

JFUL/Arrest igenom deras rättigheter. Det är vanligt att personer som är omhändertagna för berusning inte är mottagliga för att ta emot information. Det kan då förekomma att personerna informeras först i samband med att de släpps.

Polismyndighetens informationsblad om rättigheter, Information till misstänkta och frihetsberövade, sitter uppsatt innanför celldörrarna i anhållningscellerna. För en intagen som inte kan svenska ska informationsbladet skrivas ut på ett språk som han eller hon förstår. Om en gripen person blir anhållen ska som huvudregel polisens utredare informera den intagne om beslutet och eventuella restriktioner.

Av arrestinstruktionen framgår att arrestvakten ska ha god kännedom om vad som ingår i arrestbevakningen, t.ex. dusch, regler kring rökning, kläder och filter. Det framgår inte av instruktionen att arrestvakterna har något särskilt ansvar att informera de intagna om detta. I samtal med intagna kom det fram att de inte fått någon information om t.ex. mattider, hygienartiklar som tandborste och möjlighet till utomhusvistelse. Det finns inte heller någon skriftlig information om detta som lämnas ut till intagna. I samtalen med personal kom det fram att intagna ofta frågar om rutiner i samband med tillsyn. Om den intagne inte ställer frågor kan arrestvakten på eget initiativ lämna information, men om det sker är upp till den enskilde vakten och beroende av om vakten har tid.

Tillsyn av de intagna

Det är JFUL/arrest som bestämmer hur ofta en intagen ska ses till med grund i säkerhetsbedömningen. Utgångsläget är ”normalt tillsynsbehov”. Det betyder att en intagen som är omhändertagen för berusning ses till var 15:e minut. Enligt arrestinstruktionen gäller tillsyn en gång i timmen så snart en intagen blivit underrättad om ett anhållningsbeslut.

Arrestvakternas tillsyn av de intagna dokumenteras med hjälp av det elektroniska ronderingssystemet CellTrac. Vid granskning av en del tillsynsblad kom det fram att noteringar av typen ”sover”, ”vaken” och ”vilar på höger sida” görs, men att några mer omfattande fritextupplysningar inte förs in. Textfilen från tillsynen läggs in som en bilaga till den intagnes akt i DAF.

I samtal med JFUL kom det fram att flera av dem inte själva går ut och kontrollerar nykterhetsgraden på intagna som är omhändertagna för berusning efter att de satts in i en cell. JFUL förlitar sig i stället på arrestvaktens bedömningar av när intagna är nyktra nog att släppas fria. Det kom fram uppgifter om att JFUL kan göra olika bedömningar om när det kan t.ex. vara aktuellt att väcka en sovande intagen för att kontrollera dennes nykterhet. En JFUL uppgav att om en person varit mycket berusad vid intagningen kommer frågan om omprövning av omhändertagandet i realiteten upp först efter knappt sex timmar.

Personalens bemötande av de intagna

I samtalen med intagna kom det inte fram några uppgifter om att polis eller arrestvakter brustit i bemötandet av de intagna.

Enligt polisanställda råder sedan en tid tillbaka brist på kläder i arresten. Detta kan innebära att intagna kan släppas fria med Kriminalvårdens kläder eller utan en del klädesplagg. Vid handlingsgranskning noterades en tjänsteanteckning från mitten av september 2021 där det kom fram att en person som varit anhållen saknat både skor och tröja vid frigivandet då det inte fanns extrakläder i arresten. Det finns inte särskilda kläder avsedda för kvinnor.

Flera polisanställda uppgav att de var bekymrade över ett beslut om att inte längre kunna dela ut lokaltransportbiljetter till intagna som släpps ur arresten. Flera JFUL berättade att de kan ta poliser i anspråk för att köra frisläppta till deras bostad för att se till att intagna kommer hem på ett värdigt sätt.

Själv mord och annat självskadebeteende

I samtal med JFUL och arrestvakter kom det fram att intagna vid några tillfällen förstört cellinredning för att kunna skada sig själva. JO:s medarbetare noterade två incidentrapporter från juni 2021 om situationer där intagna förstört filter och gjort snaror kring halsen.

Intagna får i regel inte ha egna klädesplagg i cellen om det t.ex. finns snören i dem som kan användas för att skada sig själv med. Anhållna byter ofta om till arrestens kläder (gröna plagg från Kriminalvården avsedda för häktade). I arresten används även en s.k. säkerhetsdräkt, ett poncho-liknande plagg av tjockare textil som knäpps med kardborreband i ryggen. Enligt polisanställda ska dräkten inte vara möjlig att riva isär. Den är därför möjlig att använda när intagna uppvisar självskadebeteende och av den anledningen inte tillåts använda andra kläder eller filter. De två intagna som JO:s medarbetare samtalade med hade inte fått skor eller tofflor utan gick i strumplästen.

JO och hans medarbetare observerade att åtgärder vidtagits för att säkerställa att täcka över den glipa som finns mellan anhållningscellens pall och väggen. JO har tidigare uppmärksammat att denna skulle kunna utnyttjas av intagna för att skada sig själva (se JO:s protokoll i dnr O 2-2019).

De intagnas tillgång till hälso- och sjukvård

Om det bedöms att en intagen har behov av en kvalificerad hälso- och sjukvårdsbedömning kontaktas en läkare via ett jourläkarföretag som Polismyndigheten tidigare haft ett avtal med (se även under avsnittet Uppgifter som hämtats in efter inspektionen). En del kontakter sköts per telefon, och enligt polisanställda tas kontakt med läkare även för frågor av mindre allvarlig natur. Ofta initieras kontakten i samband med intagningen där det t.ex. kan komma fram uppgifter om sjukdomar, skador och medicinering. I samtal som JO:s medicinske expert hade med anställda kom det bl.a. fram att det inte dokumenteras om en intagen nekas att få träffa läkare.

JO:s medarbetare ställde frågor om vilken utbildning eller kompetens som polisanställda och arrestvakter har för att hantera akuta sjukvårdsfall. Enligt polisanställda ska poliser varje år genomgå en repetitionsutbildning i polisiär konflikthantering. I denna ingår hjärt-lungräddning med defibrillering, D-HLR. Arrestvakterna utbildas i HLR under sin väktarutbildning. En arrestvakt uppgav att de får vidareutbildning i detta vart tredje år av arbetsgivaren.

Enligt arrestinstruktionen är det endast läkare som får fördela läkemedel i dosett. Av arrestinstruktionen framgår vidare att all utlämning av läkemedel ska dokumenteras vad gäller tidpunkt, mängd och typ av läkemedel. JO:s medarbetare noterade att läkemedel förvaras öppet i arrestvaktensrummet. Intagnas dosetter ligger i lådor märkta med cellnummer. Andra läkemedel förvaras i ett låst skåp. Utdelning av läkemedel dokumenteras i CellTrac med klockslag och noteringar av typen ”läkemedelsdistribution”. Av dessa anteckningar gick det inte att utläsa vilket läkemedel som givits, i vilken mängd och om personen intagit läkemedlet.

I samtalen uppgav en arrestvakt att denne googlat om information kring en medicin som en intagen hade med sig. Eftersom den inte var narkotikaklassad bedömdes den kunna ges till en intagen. En JFUL uppgav emellertid att det endast är läkare som får bestämma vilken medicin som kan lämnas över till en intagen.

Vid granskning av dokumentation i DAF noterade JO:s medarbetare att en del noteringar om den intagnes tillstånd och medicinering som JFUL gjort inte var angivna i de avsedda fälten om t.ex. intagnes hälsa. I samtal med JFUL kom det fram att sådana anteckningar ofta förs i form av något som kallas för ”egna noteringar” i DAF. Systemet med ”egna noteringar” används enligt flera JFUL för att det bl.a. är tydligare och lättare att arbeta med än den intagnes akt i DAF. Dessa noteringar sparas inte i DAF när ärendet avslutas.

Övriga iakttagelser

Vid inspektionen ställdes frågor om Polismyndighetens åtgärder med anledning av covid-pandemin. Det framgår av avtalet mellan Polismyndigheten och Securus att bevakningsföretaget ansvarar för att arrestvakterna har ”enklare” skyddsutrustning, medan Polismyndigheten tillhandahåller sådan mer avancerad skyddsutrustning som kräver särskild utbildning, t.ex. Skyddsmask 90. I samtal med personal kom fram att man haft en rutin som inneburit att intagna som visat symtom på covid-19 isolerats i cellen, som sedan sanerats.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser vid inspektionen. I samtalet med företrädarna för arresten Västberga kom huvudsakligen följande fram.

Organisation

JO:s medarbetare redogjorde för uppgifter som kommit fram om att arbetsledningen av arrestvakterna skiljer sig åt beroende på vilken JFUL som är i tjänst.

Företrädarna för Polismyndigheten medgav att samtliga JFUL som arbetat i arresten sannolikt inte har alla delar av den arbetsrutin som finns för JFUL med arrestansvar klar för sig. Det kan bero att en del av dem endast tjänstgjort en kortare tid och inte tagit del av rutinen. Totalt tjänstgör ca 25 personer som JFUL med arrestansvar. Det finns därför inte samma organisatoriska kontroll som i arrester med stationsbefäl. Företrädarna för Polismyndigheten trodde att arrestvakterna läst rutiner och instruktioner för arbete i arresten, men uppgav att det inte är något som man följer upp.

På fråga om hur incidenter i arresten följs upp uppgav företrädarna för Polismyndigheten bl.a. att avvikelserapporter från JFUL med arrestansvar diarieförs och skickas till sektionschef samt ansvariga för internsäkerhet i Västberga. Arrestvakter kan skriva incidentrapporter som skickas till deras arbetsgivare Securus. De sparas också hos Polismyndigheten.

Bemanning

JO:s medarbetare ställde frågor om hur Polismyndigheten följer upp att arrestvakter är lämpliga för tjänstgöring i arresten. Företrädarna för Polismyndigheten uppgav att arrestvakterna är säkerhetsprovade. Prövningen sker vid en funktion hos huvudkontoret och när den är klar får polisområdets säkerhetsavdelning ett besked. Det förs en lista över personer som är godkända för tjänstgöring i arresten. Det har hänt att polisanställda i Västberga på egen hand identifierat säkerhetsproblem, t.ex. indikationer på samröre med kriminella, som gjort att man inte ansett det lämpligt att en viss vakt ska tjänstgöra i arresten.

Företrädarna för Polismyndigheten uppgav att JFUL/Arrest ansvarar för arrestvakternas arbetsledning. Det betyder att de även ansvarar för de arbetsmiljöfrågor som är kopplade till arbetsledningen. Securus har emellertid det huvudsakliga arbetsmiljöansvaret. Företrädarna för Polismyndigheten uppgav vidare att de inte hade någon kännedom om det finns något maximalt antal personer som kan sättas upp på listan av godkända arrestvakter.

Information om rättigheter

JO:s medarbetare redogjorde för iakttagelsen att det finns en förväntan på arrestvakterna att berätta om rutinerna i arresten, men att intagna i praktiken själva får fråga om t.ex. dusch och tandborste.

Företrädarna för Polismyndigheten uppgav att överlämningen av information om rutiner i arresten till intagna fungerat när det fanns fler erfarna arrestvakter som tjänstgjorde. En av anledningarna till att Polismyndigheten upphandlat arrestvaktstjänsten är att JFUL/Arrest inte ska behöva hantera frågor kring

matutdelning, avvisitering och hygien. Det är uppgifter som är delegerade till arrestvakterna. Enligt företrädarna för Polismyndigheten, ska de mer erfarna arrestvakterna ha fått i uppdrag av Securus att introducera de nyanställda i frågor kring dagliga rutiner.

Säkerhetsbedömning

JO:s medarbetare frågade om hur dokumentationen av information som är relevant för säkerhetsbedömning går till. Företrädarna för Polismyndigheten upplyste om att det i DAF-systemet för närvarande inte är möjligt för den som ursprungligen skrev in uppgifter att komplettera sparade anteckningar. En JFUL/Arrest måste själv föra in sådana i s.k. ”egna noteringar” i DAF. Eftersom dessa inte går att spara, kan en del viktig dokumentation försvinna när ärendet avslutas. Företrädarna för Polismyndigheten uppgav vidare att de ser fram emot att arrestvakter ska genomgå en särskild utbildning och få tillgång till DAF.

JO:s medarbetare frågade om arrestvakternas begränsade tillgång till information medför ökade risker för missförstånd, t.ex. i samband med frisläppande eller medicinhantering. Enligt företrädarna för Polismyndigheten kan det uppstå missförstånd när en intagen byter cell. JFUL/Arrest ska i sådana lägen t.ex. gå till cellen vid frisläppandet för att säkerställa att någon förväxling inte skett.

Fysisk miljö och bemötande

JO:s medarbetare frågade om det finns ett behov av väntarrest i arresten Västberga.

Företrädarna för Polismyndigheten uppgav att väntarresterna först och främst används som en nödlösning. Det hade emellertid varit bättre om de två väntarresterna hade slagits ihop till en.

Med anledning av de uppgifter som kom fram om brist på lämpliga kläder och möjlighet att ge ut biljetter för lokaltransport frågade JO:s medarbetare om rutinerna vid frisläppande. Företrädarna för Polismyndigheten uppgav att det förekommit att intagna släppts med Kriminalvårdens kläder. Man anstränger sig dock för att se till att det finns kläder och har även haft insamlingar bland personal. Det finns inte längre möjlighet att lämna ut förtryckta biljetter för buss eller tunnelbana till frisläppta intagna.

Självskadebeteende

JO:s medarbetare ställde vidare frågor om hur säkerhetsdräkten används i arresten, och om det är frivilligt för en intagen att välja att ta på den. Företrädarna för Polismyndigheten uppgav att dräktens funktion framför allt är att vara integritetsskyddande. Den sätts inte på med tvång utan används för att undvika att en intagen är naken i cellen. En intagen som bär dräkten står under tillsyn minst var 15:e minut.

Hälso- och sjukvård

JO:s medarbetare frågade om rutinerna för medicinhantering med anledning av observationen att läkemedel förvarades öppet hos arrestvakterna. Enligt företrädarna för Polismyndigheten ska läkemedel förvaras i låsta utrymmen till vilka obehöriga inte har tillträde.

Enligt företrädarna för Polismyndigheten är rutinen att kontakt tas med läkare innan medicin ges. JFUL/Arrest skriver in instruktioner från läkaren i DAF eller skriver av recept eller kvitto. Anteckningen kan emellertid inte skrivas ut. Arrestvakterna får i stället muntlig information från JFUL. Det ska antecknas när läkemedel ges, vilket läkemedel det rör sig om och vilken dos som getts.

JO:s medarbetare tog även upp vissa frågor i anledning av vad som kommit fram vid inspektionen om polisstationen som skyddsobjekt.

Inspektionen avslutades.

Uppgifter som har hämtats in efter inspektionen

JO:s medarbetare har efter den avslutade genomgången tagit in handlingsplanen från fysisk och ergonomisk skydds rond (2020-04-23) samt blad om information till misstänkta och frihetsberövade. JO har även tagit in ett ramavtal om köp av medicinska tjänster, inklusive arrestantvård, mellan Polismyndigheten i Stockholms län och Stockholms Akutläkargrupp AB, daterat 2013-11-26. Avtalet löpte ut 2018. Enligt uppgift från Polismyndigheten har någon ny upphandling inte gjorts eftersom myndigheten ser över frågor kring vårdgivaransvar. Eftersom det finns behov av läkare i arrestverksamheten köper myndigheten fortsatt sådana tjänster av den tidigare leverantören. Parterna vägleds av de villkoren i det tidigare avtalet.

Vid protokollet

Lars Olsson

Uttalanden av JO Per Lennerbrant

Jag vill med anledning av de iakttagelser som redovisas i protokollet göra följande uttalanden:

Arrestens organisation och bemanning

Polisregion Stockholm har ingått ett avtal med ett bevakningsföretag om bemanning av arresten Västberga. Enligt avtalet ska företaget tillhandahålla utbildade väktare som arrestvakter. Det kom vid inspektionen fram uppgifter om att en stor andel av de arrestvakter som tjänstgör är relativt nyanställda. Några av dem har genomgått en kortare arrestvaktsutbildning hos Polismyndigheten. Det är jourförundersökningsledaren med arrestansvar som har en arbetsledande roll i förhållande till arrestvakterna.

Arrestvakterna upplevde att jourförundersökningsledaren sällan befinner sig på plats i arresten och att det har lagts ett stort ansvar på dem att vid behov kontakta jourförundersökningsledaren. Det finns vidare inte några rutiner som anger att jourförundersökningsledaren med arrestansvar ska träffa arrestvakterna för överlämningar i samband med att de går på och av sina arbetspass.

Det är i och för sig naturligt att arrestvakterna, som sköter det löpande arbetet i arresten, vid behov kontaktar det ansvariga befälet, men självfallet ligger det på befälet att kontinuerligt hålla sig informerad om situationen i arresten så att han eller hon kan fatta korrekta beslut angående de intagna (se också JO:s protokoll i dnr O 3-2020). Jag vill också påminna om mitt tidigare uttalande om nödvändigheten av att upprätthålla en god kommunikation mellan polisbefälet och arrestvakterna för att skapa en trygg och säker miljö för de intagna (se JO:s protokoll i dnr O 8-2020).

Det som kom fram vid inspektionen förmedlade en bild av att jourförundersökningsledaren med arrestansvar i alltför stor utsträckning lämnar över ansvaret för den dagliga verksamheten i arresten till de anställda i bevakningsföretaget. Det var också tydligt att det hos jourförundersökningsledarna med arrestansvar finns en osäkerhet om innehållet i de arbetsledande uppgifterna av arrestvakterna och var ansvaret för olika delar av arrestverksamheten ligger. Det finns även en varierande grad av kunskap i viktiga rutinfrågor.

Jag kan därför inte dra någon annan slutsats än att jourförundersökningsledare med arrestansvar i Västberga generellt sett inte har den kontroll över arrestverksamheten som ett ansvarigt befäl ska ha. Oavsett vad som är förklaringen till detta är det oacceptabelt. Brister i kontrollen kan få en negativ inverkan på de intagnas säkerhet och trygghet.

Det finns anledning för mig att betona att Polismyndigheten, även vid en avtalslösning med ett bevakningsföretag, givetvis har ansvaret för att arrestverksamheten sköts enligt gällande regelverk. Polismyndigheten behöver

följa upp hur arbetsledningen utövas i arresten och säkerställa att ansvarigt befäl vid varje given tidpunkt har de förutsättningar och den kunskap som krävs för uppgiften.

Intagnas trygghet

I samband med intagning ska den intagne tillfrågas om sitt hälsotillstånd och om han eller hon har någon medicin föreskriven. Sådana uppgifter av betydelse för vistelsen i arresten ska dokumenteras (6 kap. 1 § och 2 kap. 3 § PMFS 2015:7, FAP 102-1). Det ska göras en säkerhetsbedömning beträffande den intagne så snart som möjligt efter intagningen i en arrest. Bedömningen ska dokumenteras (1 kap. 6 § PMFS 2015:7, FAP 102-1). Säkerhetsbedömningen fyller en viktig funktion, bl.a. för att bedöma vilken tillsyn som ska gälla för den intagne.

Vid inspektionen kom det fram att arrestvakterna saknar tillgång till uppgifter om t.ex. den intagnes hälsotillstånd som dokumenterats i den digitala arrestförteckningen, DAF. De utskrifter från DAF som arrestvakterna får del av är enligt Polismyndighetens egna uppgifter inte fullständiga. Arrestvakterna har därför upprättat en egen elektronisk liggare där de själva för in information om t.ex. intagnas läkemedel.

Parallella dokumentationssystem leder lätt till missförstånd eller att information går förlorad. Risken ökar om det, som i Västberga, saknas fasta rutiner för att kontrollera att uppgifterna överensstämmer. Vid inspektionen kom det också fram uppgifter om att det förekommit förväxlingar av intagna. Dessa ska ha lett till att en intagen fått fel medicin och att fel intagen frigivits. Jag vill betona vikten av att polisbefälen i arresten löpande följer upp att arrestvakterna har tillgång till den skriftliga information de har behov av (jfr JO:s protokoll i dnr O 8-2020).

Information och bemötande

Det lämnades vid inspektionen uppgifter om att det finns en förväntan från polisanställda att arrestvakterna ansvarar för överlämnandet av information till intagna om praktiska rutiner i arresten. Det saknas emellertid en tydlig rutin för hur och när detta ska göras. Likaså saknas rutiner för uppföljning av att informationen överlämnats och att det dokumenteras att det gjorts. Det leder till att det faller på den intagne att själv efterfråga information. Jag vill i sammanhanget understryka att Polismyndigheten är skyldig att informera den intagne om t.ex. rutiner för mathållning och personlig hygien. Det ska dokumenteras att informationen lämnats över. Informationen ska dessutom även lämnas skriftligen om inte särskilda skäl talar emot det (1 kap. 4 § PMFS 2015:7, FAP 102-1).

Det kom även fram uppgifter om att arrestvakterna regelmässigt begränsar intagnas tillgång till t.ex. lakan och skor. I Polismyndighetens egna föreskrifter anges emellertid att intagna ska förseas med sängkläder och, vid behov, kläder och skor. Begränsningar i sådan utrustning får endast ske om det är nödvändigt

för att förhindra att den intagne allvarligt skadar sig själv eller annan (3 kap. 3 § PMFS 2015:7, FAP 102-1). Det är en bedömning som ska göras i varje enskilt fall och det är inte möjligt att regelmässigt begränsa intagnas tillgång till lakan eller skor. En sådan bedömning måste som regel göras av det ansvariga polisbefälet i arresten. Jag vill i sammanhanget påminna om mitt uttalande i samband med Opcat-inspektionen av arresten Varberg om att möjligheten för en intagen att bära skor i allmänna utrymmen i en arrest är en viktig del i att han eller hon ska kunna upprätthålla sin värdighet (se JO:s protokoll i dnr O 8-2020).

Den fysiska miljön

Vid inspektionen kunde jag notera två s.k. väntarresters som var placerade i anslutning till arrestens utrymme för inskrivning. Såvitt uppgetts byggdes de under 2018. Väntarresterna är fönsterlösa utrymmen med en golvyta på ca en kvadratmeter. Ungefär hälften av golvytan upptas av en bänk. I samtal med personal kom det fram att det förekommit att personer låses in i väntarresterna för kortare perioder. Det lämnades dock inte några entydiga svar om i vilka situationer väntarresterna kunde komma till användning.

Bruket av väntarresters har uppmärksammats vid tidigare granskningar av arresten Västberga. Europarådets kommitté mot tortyr, CPT, har besökt arresten Västberga vid två tillfällen, 2003 och 2009. Kommittén rekommenderade efter dessa besök att arrestens dåvarande sex väntarresters på en kvadratmeter vardera skulle tas ur bruk.¹ Vid JO:s Opcat-inspektion 2012 uppgav företrädare för Polismyndigheten i Stockholms län att ingen blev inlåst i dessa utrymmen (se JO:s protokoll i dnr 748-2012).

Enligt 2 § förordningen om utformningen av häkten och polisarresters ska ett förvaringsrum ha en golvyta på minst 6 kvadratmeter. Rummets kubikinnehåll ska vara minst 15 kubikmeter och rumshöjden minst 2,40 meter. Ett förvaringsrum ska bl.a. vara försett med fönster samt vara tillräckligt ljudisolerat och utformat så att obehöriga förhindras att se in.

Någon särskild reglering för utformningen eller användningen av väntarresters finns inte. Jag kan därför inte se att det från förordningens minimikrav på bl.a. storlek och utformningen av ett förvaringsrum finns något undantag för väntarresters. Det är också i linje med tidigare bedömning som gjorts av JO rörande väntceller inom Kriminalvården (se JO:s beslut i dnr 7286-2018).

¹ Se CPT/Inf (2004) 32, punkt 35 samt CPT/Inf (2009) 34, punkt 28. I sitt svar till CPT år 2010 meddelade regeringen att väntarresterna i Västberga inte längre var i bruk, se CPT/Inf (2010) 18, s. 14.

Jag har förståelse för att det i vissa situationer kan uppstå behov av att placera en frihetsberövad person i en väntarrest en kortare stund. Användandet av väntarrest bör dock ha stöd i författning. Inom ramen för beredningen av en författningsreglering bör det övervägas bl.a. när en placering i väntarrest kan bli aktuell, hur länge en person kan vara placerad där liksom vilka krav som ska ställas på utformningen av en väntarrest. Jag noterar att det i tidigare reglering föreskrevs en minsta golvyta om fyra kvadratmeter (jfr 12 § FAP 915-1, RPSFS 2001:12, upphävd 2015).

När det gäller de ordinarie arrestcellernas utformning iakttog jag bl.a. att samtliga cellfönster var försedda med frostat glas. Jag vill påminna om de uttalanden som jag gjorde i samband med inspektionen av arresten Eskilstuna om att celler ska vara försedda med fönster så att de får tillräckligt med dagsljus och vara försedda med en anordning som medger reglering av ljusinsläpp i cellen (se JO:s protokoll i dnr O 3-2020).

Hälso- och sjukvård

Enligt 5 kap 1 § häkteslagen ska en intagen som behöver hälso- och sjukvård undersökas av läkare. Läkare ska också tillkallas om en intagen begär det och det inte är uppenbart att en sådan undersökning inte behövs. En intagen som behöver hälso- och sjukvård ska vårdas enligt de anvisningar som ges av läkare. Om en intagen inte kan undersökas eller behandlas på ett lämpligt sätt i förvaringslokalen ska den allmänna sjukvården anlitas. Om det behövs ska den intagne föras till sjukhus. Enligt 15 § häktesförordningen ska varje förvaringslokal ha tillgång till legitimerad läkare och personal med lämplig sjukvårdsutbildning.

Vid inspektionen noterade JO:s medarbetare att intagnas läkemedel förvaras öppet i arrestvakternas rum samt att det inte dokumenteras närmare detaljer om t.ex. vilka läkemedel den intagne tagit. Som företrädarna för Polismyndigheten uppgav vid den avslutande genomgången är detta inte i enlighet med myndighetens rutiner på området (se t.ex. Polismyndighetens handbok för arrestverksamhet, bilaga 12). Om det inte redan har gjorts, förutsätter jag att Polismyndigheten vidtar åtgärder för att komma tillrätta med bristerna i läkemedelshanteringen.

Jag avser att fortsätta följa frågor om hälso- och sjukvård i arrestverksamheten.

Med anledning av mitt uttalande om väntarresten överlämnas protokollet till Regeringskansliet för kännedom.

I övrigt föranleder protokollet inte några ytterligare uttalanden från min sida.

2022-03-08

Per Lennerbrant